

Kes vastutab linnaelanike tervise eest?

Eike Käsi

Sellise küsimuse esitasid endale Eesti 14 linna ja 1 valla esindajad, kes kogunesid 11.aprillil Paidesse pidama Eesti Tervislike Linnade Võrgustiku (ETLV) konverentsi.

MTÜ ETLV asutati 2002.aastal 13 linna ja 1 valla poolt ja need olid: Elva, Haapsalu, Jõhvi, Kallaste, Keila; Kuressaare, Paide, Paldiski, Põltsamaa, Pärnu, Rakvere ja Türi linn ning Otepää vald. Aja jooksul on kolm asutajaliiget võrgustikust lahkunud ja neli linna on liitunud – Jõgeva, Kunda, Narva ja Põlva.

Konverentsi eesmärk oli eelkõige tutvustada linnaelanike tervise mõjutamise võimalusi läbi erinevate eluvaldkondade ning arutleda selle üle, kuidas saavad kohalikud omavalitsused ja riik aidata kaasa tervisliku linna arendamisele ja mõjutada elanike tervist tervislike linnade liikumise põhimõtete rakendamisega tervisliku elukeskkonna kujundamiseks.

Kõik ettekannete pealkirjad olid küsilauseid ja seda täiesti taotluslikult – kui oskame küsimuse püstitada, siis peame oskama ka vastust leida. Maailma Terviseorganisatsiooni Eesti esinduse juht Marge Reinap kõneles teemal "Tervislikud linnad-kellele ja milleks?" ning tema jutust jäi kandvaks üks oluline mõte – tervislik linn ei ole mitte mingi valmisprodukt, vaid pidev protsess, mis eeldab pühendumust tervisele. Tervislik linn on see, kus meil endil ja meie lähedastel on hea ja turvaline elada. Konverentsi ainuke välisesineja Balti Regiooni Tervislike Linnade Assotsiatsiooni tegevdirektor Johanna Reiman jagas omi mõtteid sellest, kuidas arendada tervislikku linna Läänemere regiooni praktikate põhjal. Oma ettekandes rõhutas ta tähtsa sihtgrupina linna arengu suunajatena poliitilisi otsustajaid ning seda, et kogukonna liikmed peavad olema otsuste tegemisel kaasatud. Arengutele tuleb kasuks alati ka pikaajaline planeerimine.

Ühe huvitava väljaütlemisena jäi kõlama lause – Euroopas on laisk elustiil ehk see, et eurooplased (ja meie koos nendega) on muutumas liialt mugavateks, väheliikuvateks, mis on murettekitav tendents. Samuti on kiiresti muutuv maailmas vaimse tervise probleemid süvenemas. Nende negatiivsete ilmingutega võitlemises on tähtis tervislike linnade aktiivne tegutsemine ja oma elanike toetamine ning suunamine. Sellest, millised on linnaelanike tervise mõjutamise võimalused kohalikul ja riiklikul tasandil, rääkis Riigikogu liige Tõnis Kõiv, kes tõi ka elulisi näiteid selle kohta – koolitoidu olulisus, kuna tervisliku elu aitab tagada suuresti tervislik toit; lõbustusasutused oma suhteliselt tugeva mürataustaga ja hilise lahtiolekuga on küll ühelt poolt äri ja äritegevust ei tohiks takistada, aga teisalt on tegemist raha teenimisega teiste inimeste (lähipiirkonnas elavate inimeste) tervise arvelt; alaealistele energijookide müümise keelustamise teema arutelu algatamine riiklikul tasandil; jne.

Seda, kas ühes linnas on tervislik elada või mitte, on üsna keeruline mõõta või hinnata, pigem on see emotsionaalne kriteerium. Tervise Arengu Instituudi paikkonna tervisedenduse vanemspetsialist Laura Aaben kõneles sellest, millised on olulisemad tervist mõjutavad tegurid kohalikus omavalitsuses. Tervis tekib seal, kus inimene elab, armastab, mängib, õpib ja töötab. Ta rõhutas, et peamised tervist kahjustavad tegurid on majanduslikud ja sotsiaalsed. Seega peavad ka tervist kaitsvad meetmed olema majanduslikud ja sotsiaalsed. Tervisedendus on suunatud muutustele inimeste elukeskkonnas (sotsiaal-majanduslikus kui ka füüsilises ja

vaimses) ning haridusel on selles oluline osa. Haridus ei saa piirduda vaid teadmiste andmisega, järgnema peavad ka oskused neid teadmisi rakendada.

Konverentsi teises pooles jagasid oma kogemusi tervislike linnade esindajad. Tervisliku linna arendamine- kas raha kulutamine või investering tulevikku? Sel teemal arutles koos kuulajatega Kuressaare linnaapea Mati Mäetalu ning jõudis oma ettekandes toodud mitmete heade praktikate näidetega ka vastuseni – jah, see on investering tulevikku! Kuidas saavad linnajuhid mõjutada elanike tervist? Küsimusele otsis oma sõnavõtu vastust Rakvere abilinnapea Allar Aron.

Kõlama jäi isikliku eeskuju tähtsus läbi avalike ürituste (nt. Ööjooks, Terve Rakvere liigub), aga ka oskuslik ja väärtusi arvestav linna juhtimine nii finantsiliselt kui vaimset ning kogukonna liikmete algatuste toetamine (spordi- ja vabaaja tegevuste toetus, objektide renoveerimine ja korrashoid, jne.). Pärnu linnaarhitekt Karri Tiigisoon rääkis oma ettekandes "Inimlikud huvid linnas" sellest, kuidas arvestada erinevate huvidega tervisliku linna planeerimisel. Ta tõi välja kolm tegevust- vajalikud, vabad ja sotsiaalsed, millega hea linna kujundamisel peaks kindlasti arvestama: hea linn loob keskkonna paljude vajalike tegevuste jaoks ja tugevdab neid aja jooksul; head linna iseloomustab vabade tegevuste rohkus ja selle tunneb ära sellest, et paljud inimesed veedavad aega avalikes kohtades. Oli väga huvitav ja hariva sisuga teemakäsitus, mis andis kuulajatele palju põnevat mõtlemisainet, milliseid võimalusi saaks ka oma linnas ära kasutada (näiteks parking day).

Milline on lasteaia ja kooli roll tervislikus linnas? Sellest rääkisin mina oma ettekandes Keila linna näitel. Meie kodulinna neljast lasteaia kaks on tervist edendavad lasteaia – Miki aastast 2005 ja Vikerkaar aastast 2007. Keila Kool liitus tervist edendavate koolide võrgustikuga 2011.aastal. Ürituste kirjelduste ja illustreeriva pildimaterjaliga tutvustasin meie linna tegemisi ja oli heameel ära tunda, et saalisolijad mõtlesid just samamoodi ja väärtustasid samu algatusi, mis aitavad linna kui tervikut tervislikumaks muuta. Aga milline siis ikkagi on lasteaia ja kooli roll?

LASTEAED ja KOOL on iga linna jaoks erilise tähtsusega – nendes kasvab, õpib ja areneb tulevane linnakodanik, kelle jaoks on oluline elada/töötada meeldivas keskkonnas ja kes ise on valmis ka sellesse keskkonda panustama.

Seega:

- LASTEAED alustab ja KOOL jätkab lapse väärtushinnangute kujundamist, motiveerib tegema asju, mis on keskkonnasõbralikud ja –säästlikud ning teisi arvestavad;
- LASTEAED oma mängulisuse õppetegevusega äratav lastes huvi ja kujundab küsimisoskust – kui oskad küsida, oskad ka vastuseid otsida/leida;
- KOOL võtab lasteaialt üle alusteadmistega lapsed, arendab neid mõtlema, ise tegema ja ka otsustama/valima.

Tervislik linn = terve /tervislik keskkond + terve /tervislik linlane

Selle lihtsa valemi põhjal tegutsemine ongi tegelikult tervisedenduslik tegevus, mis algab linnaruumist ja jätkub lasteaia, koolis, töökohas.

LASTEAED ja KOOL on osad tervislikust (ka tervest) linnast ja nende ROLL TERVISLIKUS LINNAS on :

- teadlike linnakodanike kasvulavad,
- väärtuste edasikandjad ja uute väärtuste loojad,

- olulised mõjutegurid linnaarengu kujundamisel (tulevased otsustajad/tegijad),
- tervisedenduse järjepidevuse kandjad.

Küsimusele, kes vastutab linnaelanike tervise eest, saab olla üks vastus – meie kõik, s.t. meie indiviididena, kodanikena, otsustajatena ja tegijatena.

Ja oma lühikese ülevaate konverentsist lõpetan üleskutsega, mis just südamenädalal, mille moto on "Sinu sammud loevad", tasub meeles pidada ja mis võiks meid kõiki innustada liikuma ja panustama nii oma kui linna tervisesse -

TERVISLIKKUS ELUSTIILIKS ehk mina ja mu linn üheskoos tervena elatud aastate pikendamise eest!